ЄВРОПА 15.09.2023 | Алєксєй Юсупов

(Шоу)вибори в Росії

На регіональних виборах в Росії очуківано перемагає прокремлівська партія. Це перші натяки на результати виборів президента в 2024 році

Цими вихідними у Росії знову проводили вибори. Власне кажучи, це був «єдиний виборчий день», коли один раз на рік об'єднуються голосування на муніципальному, міському та регіональному рівнях, а отже, воно стало важливою внутрішньополітичною подією в межах вельми складної формально-федеративної структури Російської Федерації. Виборці обирали 21 голову регіону, представників до 16 регіональних і 12 міських парламентів, а також цілу низку представників муніципальних органів. Загалом було проведено 4 тис. окремих виборчих кампаній.

Після трьох десятиліть правління Путіна з безпрецедентною роботою репресивної машини за кілька останніх років час від часу виникає питання, чому керівники Російської Федерації взагалі дозволяють проводити «вибори». Ба більше, кандидати, а з ними й виборці та спостерігачі змушені пробиратися крізь усе нові заборони та правила. Але вибори є частиною незамінної обстановки плебісциту. Насамперед місцеві вибори відкривають простір для невдоволення й артикуляції соціальних проблем, які можуть використати можновладці, не виносячи при цьому на обговорення питання повноваження влади.

Вибори, в свою чергу, сприяють демонстрації безперервної популярності Путіна та його еліти в державному апараті – а отже, ними не можна стовідсотково маніпулювати. До того ж, як і конституційна юрисдикція та федералізм, вони становлять частину інституційного образу російської «демократії», якою керують згори: авторитарно структурованої, проте не деспотичної, жорсткої стосовно опонентів режиму, але все ж легітимної. Однак стояти на шпагаті між цементуванням монополії на владу та регулярним набуттям легітимності стає дедалі складнішою справою.

Перші прогнози чітко показують: поки все згідно з планом. Усі чинні посадові особи на рівні губернатора залишаються при владі,

«Єдина Росія», як партія Кремля, стовідсотково лідирує, навіть у окупованих регіонах України, навіть попри частковий територіальний контроль і хаотичний стан системи зв'язку. На анексованих територіях день виборів назвали «успішно проведеним». Варто, одначе, докладніше розглянути особливості цих виборів, адже під поверхнею звичної рутини можуть ховатися м'які зміни до президентських виборів у березні 2024 року.

На анексованих територіях день виборів назвали «успішно проведеним»

Ситуація в Росії не зовсім ідеальна для реалізації такого псевдодемократичного перформансу. Знервованість російського населення поступово зростає (такі емоційні стани, на відміну від політичних настроїв, можна вивчати соціологічно). З фронту немає жодних новин, а якщо є, то вони тільки погані, до того ж поширюються чутки про другу хвилю мобілізації, рубль падає та побоювання щодо нового інфляційного шоку дедалі більш очевидні. Кількість атак безпілотників, яка постійно збільшується, а також насильницька смерть Євґенія Пріґожина та його заколот підживлюють страхи за майбутнє.

Незважаючи на все це, російська влада доклала багато зусиль, аби не відмовитися від виборів. Це є частиною кремлівської «стратегії нормалізації». Правляча верхівка хоче зміцнити враження, наче може дозволити собі ведення тривалої війни, а також регульовану, заплановану буденність у політичній сфері, і таким чином розвіяти враження про перевантаження. Успішне проведення «єдиного дня голосування» збільшує ймовірність того, що президентські вибори все-таки відбудуться наступного року. До цього вважалося цілком реальним, що Кремль може відкласти переобрання Путіна на наступний шестирічний термін до більш зручного часу, послався на війну. Але це означало б офіційне визнання винятковості нинішньої ситуації та її офіційне підтвердження – а цього все ще не бажають, зокрема через побоювання каскадних наслідків невизначеності серед приспаного населення, орієнтованого на побутову стабільність.

Ці вибори можна вважати великим експериментом, результати якого орієнтовані на волевиявлення, що заплановане на 2024 рік. Два важливі інструменти часів пандемії, що були запроваджені як заходи захисту населення, цього разу частіше використовувалися як інструменти маніпуляцій. Перше – це «віддалене електронне

голосування», щось на кшталт інтернет-голосування, а друге – продовження терміну голосування до трьох днів. Те, що спочатку призвело до зменшення кількості людей, які приходили на виборчі дільниці, тепер стало зручним інструментом фальсифікацій, оскільки електронне голосування не можна перевірити насправді, а подовжений час голосування дозволяє безперешкодно здійснювати фізичні маніпуляції з бюлетенями та урнами для голосування, а надто в нічний час.

Особливо у випадку «електронного віддаленого голосування» можна припустити, що воно охоплюватиме дедалі більше верств населення і що до президентських виборів 2024 року до половини тих, хто має право голосу, зможуть зареєструватися лише для цифрового голосування. Аналогове голосування більше не є зручним для режиму.

Не секрет: союзники Кремля – це апатія й фаталізм

Вибори також відбулися на окупованих і незаконно анексованих територіях України, що стало ще одним кроком до включення нових «суб'єктів Федерації» в російську державну систему. Партія «Єдина Росія» і тут здобула перемогу по всій країні. Вражаючим є ступінь нехтування чинним законодавством: деякі виборчі дільниці були закриті опівдні після того, як була досягнута необхідна явка виборців, а українські паспорти і водійські посвідчення були прийняті в якості документів, які посвідчували особу виборців. Все це супроводжувалося пропагандою про «виборців-героїв», які, попри обстріли й бомбардування, прийшли виконати свій громадянський обов'язок.

На противагу цьому вражає неймовірна непопулярність військової тематики у виборчих кампаніях в межах кордонів Росії. На початку агітаційної кампанії «Єдина Росія» висувала ветеранів і організовувала кампанії солідарності з військами, що перебувають на полі бою, проте стримана реакція електорату протягом останніх тижнів показала, що більшість виборців не сприймають подібне зіткнення з війною в своєму повсякденному житті. Під кінець кампанії кандидати від «Єдиної Росії» дедалі більше приховували свій досвід перебування на фронті та викреслювали його зі своїх резюме, а фокус публічних заходів ще більше зміщувався на «м'які» теми, такі як збір коштів для сімей солдатів і конкретні місцеві

проблеми.

Це і є ціна, що її Кремль повинен заплатити за свою «стратегію нормалізації». Демобілізація населення, що повсюдно практикувалася впродовж кількох десятиліть, залишає видимий слід. Вона не тільки спрямована виключно проти потенційного інакомислення, але й роз'їдає базу підтримки. Не секрет: союзники Кремля – це апатія й фаталізм, коли він хоче не дозволити росіянам щось робити, наприклад, протестувати проти війни. З іншого боку, такі дії стають основними перешкодами, коли система раптом вимагає активної лояльності від свого населення. Війна залишається елітарним проєктом, доцільність якого складно пояснити людям, яким доводиться несолодко на місцевому ринку праці та в межах інфраструктури.

Ми часто чуємо аргумент на Заході, що поки російське населення підтримує війну, Кремль не має жодних причин зупинятися. Таке уявлення про формування волі в недемократичних системах є цілковито нереалістичним. Причинно-наслідковий зв'язок у постмодерністській автократії на кшталт сьогоднішньої Росії протилежний: не бажання населення змінює політику, а зміна курсу руху верхівки змінює думку більшості. Поки так є, «Єдина Росія» непохитно залишатиметься на першому місці. Нічого дивного в цьому немає.

Переклад з німецької Ірини Савюк

Алєксєй Юсупов
Берлін

Алєксєй Юсупов (Alexey Yusupov) - керівник Російської програми Фонду ім. Фрідріха Еберта. Раніше він очолював Представництва Фонду в М'янмі, Афганістані та Казахстані. Він також працює політичним консультантом і модератором.